

ايران

درسال ۱۳۱۱ هجرى قمرى

نوشتۀ

احمد امين

ترجمه

محمود غروى

پرويشگاه علوم انسانى و مطالعات
پرتال جامع علوم انسانى

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نوشته : احمد امین
ترجمه : محمود غروی

ایران

در سال ۱۳۱۱ هجری قمری

در سال ۱۳۱۱ هجری قمری یعنی در اواخر سالهای سلطنت ناصرالدینشاه ، سرهنگ احمد امین وابسته نظامی و مباشر سفارت عثمانی در تهران رساله‌ای تحت عنوان «ایران» بخط خود تنظیم و بدولت عثمانی تسلیم داشته است . این رساله که اصل آن در کتابخانه مرکزی دانشگاه استانبول نگهداری میشود حاوی نکاتی است که گوشه‌هایی از اوضاع اجتماعی ایران آن روز را روشن و مشخص می‌نماید . امید است ترجمه این رساله مورد استفاده پژوهشگران و خوانندگان محترم مجله بررسیهای تاریخی قرار گیرد.

دوایر رسمی و ادارات ایران

در ایران وزارت و نظارت‌های متعدد باسامی : صدارت - ریاست شورای دولتی - وزارت جنگ - خارجه - داخله - مالیه - عدلیه - تجارت - پست و تلگراف - معادن - اوقاف - نافه - مطبوعات و ترجمه - تشریفات موجود است اکثراً امور چند وزارتخانه وسیله يك وزیر اداره و نظارت میشود .

صدراعظم (میرزا علی اصغر امین السلطان) کلیه امور مملکتی و خارجه را شخصاً در خانه شخصی خود رؤیت و اداره مینماید .
 بجهت عدم مجلس شورای مای برای رسیدگی بامور مهم مملکتی جلسات هیأت وزیران در حضور شاه یا در خانه صدراعظم تشکیل میگردد. در این گونه موارد اکثراً به امین الدوله رئیس شورای دولتی مراجعه میشود .

رسیدگی بدعاوی اتباع خارجی مقیم ایران و اهالی ایران در دیوان محاکمات که وابسته بدربار سلطنتی است صورت میگیرد .
 اتباع هر دولت در روز معینی که از طرف محکمه (دیوان محاکمات) برای رسیدگی بدعاوی آنها تعیین شده است میتوانند به آن رجوع نمایند .

مأمورین وزارت خارجه بطور مداوم در وزارت خارجه اشتغال ندارند فقط در صورت لزوم وسیله مأمور مخصوص بوزارتخانه فراخوانده میشوند .

عدلیه و تجارت را يك وزیر و معارف و پست و تلگراف و اوقاف را وزیر معارف نظارت و اداره مینمایند در نظارت عدلیه فقط بدعاوی حقوقی و تجاری رسیدگی میشود بدین جهت نظارت عدلیه و نظارت تجارت درهم ادغام شده اند . وزارت داخله و مالیه را صدراعظم شخصاً اداره مینماید ضرابخانه و رسومات با هم مجتمع اند .
 در ایران تشویقاتی برای جلب اتباع خارجی و تبدیل تابعیت آنها اعمال میشود و نیز تسمیلات و شیوه ای که در اداره عشایر معمول میدارند بی اندازه ماهرانه میباشد .

رتبه - مأموریت - القاب - عنوان

بعلت نبودن مراتب کشوری بمأمورین غیر نظامی نیز درجات نظامی اعطا و بتناسب هر رتبه حقوق مخصوصی به آنها تعلق میگیرد و در هنگام انتصاب بشغل از حقوق مزبور استفاده مینمایند .
 هر يك از مراتب کشوری و مقامات نظامی با تقدیم مبلغی بنام پیشکش اعطا میگردد حکومت ولایات هم بهمین ترتیب واگذار

و رسومات ولایات نیز علاوه بر پیشکش باید پرداخت گردد .
 القاب : به حضرت شاه اعلیحضرت همایونی ، به وابستگان
 خاندان سلطنتی ، نواب مستطاب ، اشرف والا ، به صدراعظم
 جناب مستطاب اجل ، به وزراء معتبر و متنفذ جناب جلالت مآب
 اجل عالی ، به سایر وزراء جناب جلالت مآب به مقامات مادون وزراء
 جناب فخامت نصاب ، و بمقامات پائین تر جناب عالی ، و سپس عالیجاه
 مجدت همراه عالیجاه بلند جایگاه ، و بعضاً هم لقب جناب به تنهایی
 بکار برده میشود .

به سفراء کبار جناب جلالت مآب اجل عالی ، سفراء جناب جلالت
 مآب به مصلحتگزاران و مستشاران جناب ، و بسایر ارکان سفارت
 سنیه حضرت پادشاهی (عثمانی) جناب عزتمآب رفعتجاه و باعضاء
 سایر سفارتخانه های خارجی عالیجاه خطاب مینمایند .

عناوین را بر حسب رتبه ذکر مینمایند ، القاب و عناوین در
 بین ایرانیان دارای اهمیت مخصوصی است القاب به ترتیب با کلمات
 المالك ، السلطنه ، الدوله ، ختم میشوند . مانند مشیرالملک -
 مشیرالدوله - مشیرالسلطنه - علاوه بر این القابی نظیر معتمدالسلطان ،
 مقرب الخاقان ، مستشارالوزاره ، نیز وجود دارد بعضاً این القاب بکسانی
 که دارای هیچ عنوان نیستند اعطا میشود معیناً مأمور متنفذی
 بدون لقب وجود ندارد . برای مأمورین خارجی که از چگونگی و
 اهمیت این القاب اطلاعی ندارند در ادای احترام متقابل نسبت
 به ایرانیان ، دچار اشکال میشوند .

اصول تشریفات

در روزهای رسمی کلیه مأمورین اعم از اینکه دارای درجه
 نظامی باشند یا نباشند یونیفورم نظامی دربر مینمایند . وزراء
 و مأمورین ارشد دولت یونیفورم بزرگ باشال و خرقة حاضر
 میگرددند و بتناسب درجه و اعتبار گردن بند الماس یا صدف و بعضاً
 تمثال مرصع شاه را بگردن میآویزند .
 ناظر تشریفات علاوه بر باشال و خرقة کلاه نمدی دراز که بر روی

آن شال سفید که کناره زرد دارد پیچیده شده است بر سر میگذارد و جوراب ساقه بلند که تا زانوهایش میرسد بپا میکند و عصای مرصع بدست میگیرد .

سایر مأمورین تشریفات و مالیه نیز بهمین صورت شرکت مینمایند خدمه های دیگر بنام فراش ، شاطر ، یساغول که همواره در معیت شاه آماده اند حضور مییابند . رؤسای شاطرها را یساغول می نامند . یساغولها بعضاً امور پلیسی را انجام میدهند .

مراسم سفر

سفرای خارجی که وارد بندر انزلی (بندر پهلوی) واقع در ساحل بحر خزر میشوند از طرف مأمور اعزامی از تهران بنام مجیب السفر مورد استقبال قرار میگیرند . مأمورین رشت و قزوین نیز بالباس رسمی و بطور باشکوهی آنها را استقبال مینمایند . قبل از ورود به تهران در قصر شاهی واقع در میدان اسب دوانی از طرف مأمورین مخصوص پذیرائی شده پس از قدری استراحت سوار اسبهای که از اصطبل شاهی آورده شده میشوند و دمهای این اسبان پرنگهای الوان میباشد پشت سر یک ستون فراش که در پیشاپیش حرکت مینمایند بشهر وارد و بسفارتخانه خود هدایت میگردند .

در ابتدای ورود سفرای به تهران و همچنین در ایام مخصوص شیرینی هائی از طرف دربار وسیله فراشان بسفارتخانه ها ارسال و خونچه های شیرینی را در رهگذر سفرای قرار میدهند و چندین روز این خونچه ها بهمین وضع باقی میماند .

فراشان حامل شیرینیجات به ترتیب فوق الذکر در مراسم ورود سفرای در پیشاپیش فراشان مأمور استقبال تا سفارتخانه میروند و روز بعد برای اخذ مقصداری وجه بعنوان بخشش بسفارتخانه مراجعه مینمایند .

طرز اداره تهران و ولایات

حکومت تهران تحت عنوان حکمران بمعهده نایب السلطنه کامران

میرزا سومین فرزند شاه واگذار شده وی علاوه بر این سمت ، نظارت حربیه (وزارت جنگ) را نیز عهده دار است معاونی بنام وزیر تهران دارد . حکومت تهران دارای سه اداره (پولیس - احتساب - تنظیمات) میباشد حدود اختیارات پولیس - فوق العاده محدود است .

ایران به سی و پنج ولایت تقسیم شده است . حکومت ولایات در مقابل مبلغی معین پیشکش اعطا میشود . تقسیمات ولایات بعلت فك و الحاق از ولایتی به ولایت دیگر ثابت نیست .

اکثر شهرها دارای اسم و عنوان مخصوصی بخود هستند مانند دارالسلطنه تبریز - دارالعلم شیراز - دارالملک طبرستان - بلده طیبه همدان و امثالهم . ولایت تبریز از نظر اعتبار در درجه اول بوده و ولایات اصفهان و خراسان در مرحله دوم اهمیت میباشند .

به والی های ولایات حاکم مینامند . در ولایات بزرگ يك نفر پیشکار و در سایر ولایات شخصی بنام نایب الحکومه باضافه يك معاون و بیگلربیگی یعنی احتساب آغاسی (مستوفی) که مأمور مالیه میباشد آن ولایت را اداره مینمایند .

در محلهائی که اتباع خارجی وجود دارد يك کارگذار تعیین میگردد .

در چند ولایتی که تحت حکومت يك حاکم میباشد در یکی از آن ولایات خود حاکم مستقر و در هر يك از سایر ولایات تابعه يك حکمران منصوب میشود .

برای اخذ رسومات يك اداره مخصوص وجود دارد . جمع آوری رسومات چند ولایت از طرف يك شخص التزام میگردد فی المثل رسومات کلیه ولایات شمالی ایران از طرف بیگلربیگی رشت جمع آوری میشود .

وضع جغرافیائی تهران

شهر تهران با جمعیتی متجاوز از دویست و پنجاه هزار نفر در

قسمت شرقی جلگه‌ای بمساحت دوهزار و پانصد کیلومتر مربع بنا شده است. هوایش قدری گرم ولی سالم است. قسمت خارجی ابنیه گلی است و بدین جهت منظره عمومی شهر حالت دلگیرانه‌ای دارد. کوچه‌ها تنگ و غیرمنظم میباشد اخیراً جاده‌های قسمت شمالی شهر توسعه پیدا کرده در طرفین جاده‌ای که بسفارتخانه‌ها منتهی میشود درخت کاری شده. تهران دارای بازار سرپوشیده بزرگی است. شهر باقلعه خاکی محصور و بیرون قلعه خندقی بعمق ۱۵ متر دورادور شهر را احاطه نموده و در جهات مختلفه قلعه دروازه‌های متعدد موجود است که مامورین گمرک در این دروازه‌ها از واردات و صادرات شهر حقوق گمرگی اخذ مینمایند. برای رهایی از هوای گرم تهران در تابستان از شمیرانات که بمسافت دوساعت از تهران در قسمت شمالی قرار دارد استفاده میشود قراء شمیران اکثراً باقلعه خاکی محصور است در اطراف شهر چون جنگل وجود ندارد و نقل مصالح ساختمانی از خارج مشکل است بدینجهت ساختمانها باخشت خام بنا شده فقط در گوشه و درو پنجره‌ها آجر مصرف مینمایند. و از چوب درختان تبریزی که در اطراف شهر بقوت آبیاری بعمل آورده‌اند استفاده میشود. در پوشش سقف‌خانه‌ها نی‌هایی که از رشت می‌آورند بکار میبرند و روی آنها خاک میریزند و سپس روی خاک گاه گل میمالند چون مقاومت نی خیلی کم است هر دو سه سال یکبار پوشش سقف خانه‌ها را تعویض مینمایند. زیر سقف را بغدادی نصب میکنند و بروی آن صنعتکاران ماهر گچ‌بریهای نفیس اعمال مینمایند که بنا را بصورت زیبا و گرانبها جلوه‌گر میسازد معذالک دارای استحکام زیاد نبوده و مستعد خراب شدن میباشد. اطاقها دورادور حیاط‌ها بنا شده و پنجره‌های آن مشرف به حیاط خانه است در این اواخر اعیان و اشراف که در صدد تجدید بنا هستند ساختمانهای خود را با چوبهای ساچ که از هندوستان می‌آورند میسازند.

آب: در مسافت چندساعته از شهر چاههایی کنده و اتصالاً آنها را تا شهر ممتد گردانده و بدین وسیله آب بشهر میرسانند. عملیات

احداث این چاهها پرخرج بوده بدین جهت در تصرف ثروتمندان و اکابر میباشد و از اینرو شهر دائماً دچار کم آبی است مجرای آبها در داخل شهر برخلاف خارج شهر سرپوشیده نیست هر هفته یا هر پانزده روز یکبار آب در محلات شهر جاری میشود. عموم اهالی محل در اطراف جویهای آب مجتمع و بشتن لباس و سایر لوازم مشغول میشوند و پس از آنکه آب را بدین نحو آلوده ساختند حوض و آب انبار خود را از این آب مملو میسازند و آب مشروب و طبیح مردم تهران از آب آلوده تأمین میگردد.

مؤسسات: مشهورترین مساجد تهران مسجد شاه و سپهسالار است این مساجد با آجر بنا شده است شکل مناره های این مساجد طبق اصول شرقی میباشد.

شاه در مناطق مختلف شهر قصرهای متعدد دارد. اکثریت این قصرها چهار یا پنج طبقه و بشکل مخروطی است بنام دولت ایران از طرف سرمایه داران انگلیس بانکی تشکیل شده و روسها هم بانکی در ایران دارند که در مقابل در رهن گرفتن اموال قرض میدهند.

جمعیت: مملکت ایران بیش از ۷ میلیون جمعیت دارد. سکنه آن عموماً گندم گون و مردم آن با وجود زیبایی طبیعی بعلت عدم رعایت بهداشت، قیافه هایشان دگرگونی کلی پیدا نموده است شمال غربی آن آذری، قسمت غرب کردی، جنوب و قسمت مرکزی آن، فارسی تکلم مینمایند در غرب شمالی (اصفهان) آرامنه و یهودیها ساکنند ثروت عمومی بسیار کم است فقط متمولین بی اندازه ثروتمند و طبقه عوام در نهایت درجه فقیر و محتاج اند.

زبان: زبان رسمی فارسی است. باسفاتر تخانه های خارجی بزبان فارسی مکاتبه مینمایند در شرق و جنوب عموماً فارسی حرف میزنند ولی بازبان فرس قدیم بعلت ورود کلمات عربی فرق فاحش دارد. ادبیات در نهایت انحطاط است. اشعار و آثار متداول در افواه مردم عبارت از ابیات و آثار متقدمین میباشد. اهالی شهرستان قزوین که

در مسافت سه روزه از تهران قرار دارد اکثراً بزبان آذری سخن میگویند و بعلت نبودن آموزش زبان آذری همه مکاتبات خود را بفارسی انجام میدهند قبالهجات ومعاملات بزبان فارسی نوشته میشود. اهالی ایالات شمالی منطقه گیلان بزبان مخصوص خود گیلکی حرف میزنند و زبان اکراد کردی است .

ادیان: ادیان موجود عبارت از سنی - شیعه - مسیحی - یهودی - زردشتی است .

سنیها: اکثراً در کردستان و تعداد کمی نیز در قصبات اطراف شیراز ساکن میباشند سنیهای کردستان اکثراً تحت تابعیت حضرت شهنشاهی مباحی و در تابعیت خود فوقالعاده صادقاند .

شیعیان : تنیعه مذهب رسمی ایران است و از چهار فرقه زیر : شیعیان اصلی - شیخی - بابی - علوی تشکیل شده است . شیعیان اصلی: باتکا و استناد اینکه حضرت سید المرسلین در محلی بنام غدیر خم حضرت علی را بعد از خود خلیفه دانسته و سایر خلفای راشدین را نپذیرفته است .

شیخیها : عموماً منکر مواج بوده و اکثر اکابر ایران شیخی میباشند .

بابیها : چهل سال قبل شخصی بادعای مهدویت ظهور نموده بعلت اینکه عدهای باین ادعا باور کرده اند آنها را بابی مینامند . شیعیان هنگام گرفتن وضو بایک دست صورت خود را میشویند و روی پای خود را مس میکشند آب حوضی را بگنجایش تقریباً ۵ متر مربع کر میداندند و از آب آلوده این حوض برای وضو استفاده مینمایند . **نمایگاه سربلخه**

نماز را بادستهای باز و آویزان میخوانند و برای آنکه محل سجده پاک و تمیز باشد مهری از خاک کربلا در محل سجده وضع مینمایند و این مهر را دائماً باخود همراه دارند برحسب درجه ثروت

مسیحیان هنگام گردش در محلات غیر از محله خود دچار تحقیر شوند فراوان است حتی کودکان برای آنها سنگ می اندازند بدین مناسبت مأمور سفارت قادر نیست به تنهایی بگردش پردازد .

عدم دقت آنها به طهارت و نظافت شایان توجه است . دائماً مأكولات را با دست میخورند و برای شستشوی دست از صابون استفاده نمی نمایند مصرف صابون فقط منحصر بشستشوی لباس است صابون را از پیه میسازند و استشمام بوی آن غیر قابل تحمل است حمامهای ایران دارای يك حوض آب گرم (خزینه) بوده شیر و حوض کوچک وجود ندارد و آب آن در مدت یکسال چند بار تعویض میشود . شستشو در این حمامها واقعاً غیر قابل تحمل است .

از يك مأمور وزارت خارجه که هشت سال در پاریس تحصیل کرده بود سراغ حمامی را گرفتم وی یکی از بهترین حمامهای تهران را آدرس داد از نظافتش پرسیدم جواب داد آلودگیهای روی آب خزینه را با وسیله مخصوص جمع آوری مینمایند و این خود شایان دقت است . آنها تعظیم و تفاخر را خیلی دوست دارند قدر و منزلت هرکس هرچه باشد مورد توجه قرار ندارد بلکه وضع ظاهری او را با نظر حرمت نگرسته و رعایت مینمایند آنهایکه اندک زمانی ثروت مساعد پیدا می کنند يك کالسکه دواسبی تدارک دیده بهمراه دوفض اسب سوار که پشت سر کالسکه حرکت مینمایند در کوی و برزن میگردند .

ثروتمندان و وزراء با کالسکه های که شش اسب بر آنها بسته شده است و سرویس چای و قلیان بهمراه دارند در کمال عظمت در شهر رفت و آمد مینمایند . بهمین مناسبت بین اعضای سفارت رسم بر این جاری شده است که هنگام خروج از سفارت با چندین سوار حرکت نمایند .

سالونها و اطاقهایشان مملو از قندیل و لاله های آویزان است و این قندیلسها که اغلب ستاره نشان اند بی اندازه گرانبها و مقبول اند و حتی در قهوه خانه عادی هم چندین آویز از این قبیل وجود دارد .

برعکس سایر ممالک که هرکس سعی مینماید دیگری را در بالادست خود بنشانند و یا لااقل در آن باره تکلیف نماید . در ایران هرکس میکوشد در صدر مجلس به نشیند . گاهی اتفاق می افتد روی کاغذی که برای نشستن سه نفر است شش نفر می نشیند .

در ایران دو نوع عقد نکاح وجود دارد ۱ - عقد دائم . ۲ - عقد منقطع - عقد منقطع یا موقت را شیعیان صیغه هم میگویند و این عقد را صواب (ثواب!) میدانند در این گونه عقد زنی را برای مدت معینی بعقد نکاح درمی آورند مثلاً برای چند روز - چند هفته - چند ماه و یا یکسال ، چند سال . الحاصل برای هر مدتی جایز است . عقد موقت احتیاج بشاهد و وکیل ندارد . بمرمجتهدی باتأدیة اجرتی مخصوص برای انعقاد عقد میتوان رجوع نمود . مجتمدها یا قرائت دعای مخصوصی عقد نکاح را می بندند . اکثراً برای سهولت این دعا را همراه خود دارند . در این صورت احتیاجی به مراجعه به مجتهد نیست . بعضی ها علاوه بر سه یا چهار زن که عقد دائم شده چندین صیغه هم دارند . تعداد صیغه ها معین نیست . ایرانیان دائماً راه انتفاع را تشخیص و در این باره ماهرانه عمل مینمایند در ایران استخدام مستخدم صحیح العمل غیر ممکن است . اگر پسر بچه ای بخدمتگزاری استخدام شود با شرط ۱۰۰ غروش (واحد پول ترکی) حقوق با ۱۰۰ غروش هم درآمد های دیگر حاضر با استخدام میشود و بدین ترتیب راه حیل را ارائه و تصویب مینماید .

سادات و مجتهدین

سادات در ایران فوق العاده اعتبار و احترام دارند . بر طبق رسوم مذهب شیعه ، شیعیان $\frac{1}{5}$ ثروت خود را به سادات میدهند . این موضوع که بصورت قانونی درآمد موجب شده است روز بروز بر تعداد سادات افزوده شود .

لباس سادات مانند سایر افراد عامه است فقط با این فرق که

عمامه‌ای سیاه بر سر نهاده و شال سبز بر کمر می‌بندند. اکثراً مرثیه‌خوان و ندرتاً اصناف‌اند. قسم اعظم سادات از محل خمس اعاشه مینمایند. کسی که از طرف سادات مضروب شود و قادر بدفاع از خود نباشد دیگری نمیتواند او را برهاند و از طرف حکومت مجازاتی درباره سادات صورت نمیگیرد در نتیجه روز بروز اعمال زور و تجاوز و اخذ وجه من غیر حق از طرف سادات رو پتزايدا است و بدین مناسبت از طرف حکومت شخصی بنام نقیب‌السادات تعیین و منصوب میگردد و وظیفه نقیب‌السادات این است که وجوهات بابت خمس را جمع‌آوری و در بین سادات تقسیم نماید و در صورت مشاهده اعمال بی رویه از طرف سادات آنها را تنبیه کند،

علماء - علماء را آخوند و بزرگان علماء را مجتهد مینامند بزرگترین مجتهدین شیعه در عراق عرب در کربلا و سامره مقیم است و سید حسن شیرازی میباشد. این شخص دارای نفوذ فوق‌العاده در حکومت و اهالی ایران است و به سایر مجتهدین تحریرات و رساله ارسال می‌دارد. مجتهد دیگر عبارت از مجتهد تبریز است مردم آذربایجان نسبت بایشان حرمت زیاد قائل هستند. در مواقعی که سواره در کوچه و بازار حرکت مینماید تماس با مرکب وی شرف عظیمی محسوب میشود.

علاوه بر این مجتهدین، در تهران سید حسین آشتیانی و صدرالعلماء و چند مجتهد دیگر در اصفهان و سایرین که دارای اهمیت زیادی هستند وجود دارد. از مجتهدین آنهاست که صفات ساداتی دارند بیشتر مورد احترام میباشد. حکومت فوق‌العاده از مداخله سادات و مجتهدین در امور دولتی بیزار است.

دعاوی شرعیه از طرف مجتهدین رؤیت میشود. اگر در شهری چند نفر مجتهد باشد دعاوی به مجتهدین که طرفین دعوا حکمیت او را مشترکاً میپذیرند ارجاع میشود در صورت اختلاف مجتهدی

را که بدعاوی مورد نظر باید رسیدگی نماید بقرعه تعیین می-
نمایند دعاوی که امسال از طرف مجتهد حل و فصل میشود سال
دیگر در قالب دیگری جلوه گر میشود .

مدیونی که از طرف دولت تحت فشار گذاشته میشود اگر بخانه
یکی از مجتهدین پناهنده شود در خانه وی معامله ممکن است بمصالحه
ختم گردد و سند نوشته شود و در موقع پرداخت باز مدیون میتواند
بخانه مجتهد ملتجی شود نهایت ممکن است حق داین باین ترتیب
تلف گردد .

علماء و ساداتی که بخانه صدرالعلماء پناهنده شوند حکومت
قادر نیست آنها را توقیف نماید عده ای هم به امامزاده ها یا شاهزاده
عبدالعظیم پناهنده میشوند و از طرف متولیان حمایت میگردند .
اگر اهالی از والی ولایتی شکایتی نمایند و مسموع واقع نشود
اهالی به امامزاده ملتجی و عزل والی را خواستار میگردند .
کسانی هم که بزیر توپ شاهی در سرای شاهی التجا نمایند تا
از زیر توپ خارج نشوند نمیتوان آنها را توقیف نمود و در تمام
مدت که باین وضع باقی هستند از طرف اهالی اعاشه میشوند .
الحاصل برای فراریك جانی و قاتل و مدیون و سایر خاص
متنوعی موجود است .

ایام مخصوص

شیعیان ایام مسرتشان - نوروز سلطانی - که بزرگترین عید
ملی و رسمی ایرانیان است . مولود پیغمبر - غدیر خم - عید فطر -
عید قربان .

نوروز سلطانی عید بزرگ ملی و رسمی است جشن عید نوروز
هشت روز دوام مییابد . مغازه ها و بازار در این مدت بسته است و
هر کس دیگری را تبریک میگوید .

در عید نوروز شاه البسه مزین بالماس میپوشد سفرای خارجی
و وزراء را در سالون موزه شاهی می پذیرد .

در این سلام پشت سر شاه وزیر خارجه در دست راست شاه مترجم دربار قرار میگيرد سفیر عثمانی بجهت مقام سفارت کبری بامامورین سفارت وسایر سفراء به ترتیب در گرداگرد شاه جمع شده وشاه بر حسب مقتضیات زمان با سفرا بمذاکره میپردازد با سفیر عثمانی باترکی وباسایر سفرا وسیله مترجمین مذاکره مینماید. بعد از پذیرش سفرا شاه در اطاقی در طبقه پائین وهم سطح زمین که تخت مرمردان قرار دارد جلوس مینماید سپس وزراء وفرماندهان نظامی برای عرض تبریک بحضور میرسند در این هنگام درباره شکار یاسیاحت شاهانه حکایاتی نقل میشود بعد حقه بازان وبازیگران شروع بعملیات نموده وشب نشینی آغاز میگردد ونمایش فیلها انجام میشود از طرف شاه سکه های پول باطراف پاشیده میشود.

مولود پیغمبر ص : مانند سایر اختلافات در مراسم مولود پیغمبر ص نیز اختلاف است ولادت پیغمبر ص را روز ۱۸ ربیع الاول میدانند در این روز شاه در هر کدام از قصورش باشد مراسم در همان قصر انجام مییابد. فقط از سفرا سفیر دولت عثمانی را می پذیرد وباران سفارت مکالمه مینماید سپس یکی از امراء را از بین ارکان وامرائی که در باغچه پائین حضور دارند مخاطب قرار داده با صدای بلند بعضی کلمات از راه ملاطفت متذکر میشود واز طرف امیر مزبور هم با صدای بلند سپاسگزاری میگردد.

عید فطر وعید اضحی : در مراسم این اعیاد از سفرا فقط سفیر عثمانی دعوت میشود در استقبال سفیر از دم درب برون تادرب اندرون فراشها در دوردیف می ایستند فردای همین روز در اجرای قاعده بخشش به سفارت می آیند این دو عید در ایران قدر زیاد ندارد.

ایام ماتم - تعزیه - روضه - مرثیه خوانی

ایام ماتم - دهم محرم - وفات حضرت علی وامام حسن رضی اله عنها وروز وفات ائمه دهم محرم الحرام بمناسبت وفات سیدالشهدا رضی اله عنها بزرگترین روز سوگواری شیعیان است از ابتدای محرم تا روز دهم محرم امتداد مییابد در این مدت به تناسب ندی

که نموده‌اند اجرای ماتم مینمایند مثلاً یکی ده روز در کوچه و بازار پا برهنه میگردد دیگری در ظرف این مدت کاملاً سیاهپوش میشود. بعضی دیگر فقرا را اطعام مینمایند. اشخاص هر يك به نحوی اجرای نذر مینمایند. علاوه بر این عادت تعزیه‌خوانی و سینه‌زنی نیز جاری است .

تعزیه - به تعزیه نام شبیه هم اطلاق میشود. شبیه به تقلید از تأثر وسیله یکی از مامورین رسمی که به ماموریت خاص به اروپا رفته بود احداث شده در هر شهر و قصبه ایران حتی در کوچکترین قریه نیز عادتاً بشکل صحنه تاتر بناهای دوطبقه مشاهده میشود که بدانها تکیه میگویند. در غیر از ایام سوگواری طبقه بالای این بناها انبار و طبقه زیرین دکان است و غالباً شکل يك بازار بخود میگیرد. فقط در ایام محرم هر راسته از طرف يك نفر تزئین میگردد. آویزه‌ها و لاله‌ها نصب مینمایند. ده روز متوالی واقعه کربلا بنمایش گذاشته میشود و بقیه اجرا میشود مثلاً يك روز شهادت حضرت حسین و روز دیگر مجلس یزید و تحقیراتی که از طرف یزید به خاندان امام حسین اعمال گشته نشان میدهند. در این موقع حضرت علی رضی‌الله‌عنه ظاهر میشود و جبرئیل علیه‌السلام می‌آید و موزیک مترنم میشود و در هر حال يك سلسله نمایشات مغایر شعائر اسلامی اجرا میشود. نزد شیعیان هر قدر بیشتر بخاطر امام حسین گریه وزاری شود بهمان نسبت اجر و ثواب بیشتر نصیب شخص میگردد. برای گریاندن اشخاص شبیه‌های مذکور فوق‌العاده مبالغه‌آمیز اجرا میشود .

گریه دروغین رانیز ثواب دانسته بدین جهت اکثراً بطور ساختگی میگیرند حضرت شاه نیز تعزیه مخصوص بخود دارد و بعضاً در محلات بموقع تماشا گذاشته میشود و ملاحظه آن عموماً مجانی است. بمناسبت نشر اولین اثری که بنام روضه‌الشهدا درباره حضرت سیدالشهدا نگارش یافته این مراسم را روضه مینامند . روضه عبارت است از يك نوع مدح و منقبت شریف و حکایات

حزن آرو که در دهه محرم و حتی در مواقع غیر از آن در منازل بزرگان و سایرین قرائت و نقل میشود. باین ترتیب که یک نفر بالای کرسی که میان جمع گذاشته اند میرود و نعت شریف میخواند و پس از آن دیگری حکایتی را نقل میکند و حاضرین اعم از زن و مرد به سر و سینه خود زده گریه مینمایند گریه اکثر مردم ساختگی است مخصوصاً گریه دروغین اشخاص مسن و معتبر فوق العاده دیدنی است در فاصله قرائت دو روزه چای و قلیان بین حاضرین توزیع شده و باهمدیگر به صحبت میپردازند .

سینه زنی - عده ای دور یک بیرق مزین مجتمع شده با خواندن ای شهید کربلا السلام علیکم بشدت به سینه خود میزنند و دور بازار میگردند، اهالی آذربایجان نسبت با اهالی سایر نواحی ایران غیور و متعصب بوده بعضاً خودشان را در این مراسم مجروح مینمایند معذالک اجرای مراسم ایرانیان باندازه مراسمی که از طرف ایرانیان مقیم دربار سلطانی (عثمانی) برگزار میشود مهم نیست .

معارف - دارالفنون

غیر از مکاتب ابتدائی که با وضع جدید تطبیق داده شده است مابقی بصورت غیر منظم و در بعضی از دکانها تشکیل میشود. و برخی از اصناف در دکانهای خود ضمن اشتغال بحرفه خود چند نفر طلبه را تدریس مینمایند با وجود اینکه مدارس رشدیه (متوسطه) موجود نیست وزارت معارف یک دارالفنون برای تربیت افسران نظامی و طبیب و مهندسی تاسیس نموده است. دروس نظامی این دارالفنون وسیله افسران آلمانی تدریس میشود مازاد فارغ التحصیلان که در واحدهای نظامی مشغول نمیشوند بانجام امور تلگراف گماشته میگردند .

هنگامی که از رشت بقصد عزیمت به تهران خارج شدیم عده ای کودک مکتبی در حالیکه کتابهای درسی همراه داشتند دنبال کالسکه ما راه افتادند رانندگان کالسکه با تازیانه و فراشان باچوب آنها را می راندند ولی بدون اعتنا بضر و ستم آنان بانهایت اصرار

و شدت کالسکه را تعقیب کرده مطالبه پول مینمودند. با تحقیقاتیکه کردم معلوم شد کودکان از طرف مکتب‌دار باین کار تشویق شده‌اند آنهائیکه میتوانستند باین ترتیب وجهی اخذ وبه مکتب‌دار تسلیم کنند از مجازات معاف ودیگران مورد تنبیه وحبس قرار میگرفتند.

صنایع - محصولات ارضی

از قزوین تا تهران و از تهران تا شاه‌عبدالعظیم يك جاده‌گاری رو احداث شده در سایر محل‌ها که جاده احداث نشده گاری‌ها از همواریهای اراضی برای عبور استفاده مینمایند .

از طرف سرمایه‌داران انگلیسی نیز بانکی تاسیس شده که امتیاز معادن غرب مملکت ایران به این بانک واگذار شده است . صنایع - قالی وقالیچه ایران مشهور است هر ساله مقدار زیادی بخارج صادر میشود بهترین نوع قالی در کرمان و کردستان بافته میشود قالی کرمان بادوام ولی قالی کردستان ظریف است اما اکثراً رنگ آن خالص نیست در شیراز و سلطان‌آباد (اراک) هم قالی بافته میشود ولی قابل مقایسه با قالی‌های کرمان و کردستان نیست. در کرمانشاهان و کاشان يك نوع قدیغه میبافند وقدیغه‌های نفیس در اصفهان بافته می‌شود تذهیب و تجلید کتاب در شیراز صورت میگیرد .

محصولات کشاورزی - نظر بر اینکه خوراک اکثر اهالی پلو و چلو میباشد در منطقه رشت برنج فراوان کاشته میشود - توتون رشت فوق‌العاده مشهور میباشد. تنباکو نیز در رشت وهم در کاشان نیز نوع مرغوب آن در شیراز بعمل می‌آید .

اداره قشون

فرماندهی کل قشون ایران بانایب‌السلطنه کامران میرزا سومین پسر شاه است که تحت عنوان وزیر جنگ امور قشون را اداره مینمایند .

وزارت جنگ شامل - اداره قشون - مجلس محاکمات - توپخانه

فشننگ خانه - زنبورك خانه - مدرسه ناصریه - آجودانباشی و ریاست ارکان حرب است. امور محاسبات و لوازم تحت نظر ریاست اداره قشون است که از طرف هیأت تحریریه بنام لشکر نویسان اداره میگردد. در هر ولایت برای تحریر امور قشون هیئت تحریریه مخصوص آن ولایت وجود دارد.

زنبورك خانه: در حدود ۸۰ شتر سوار بوده و در معیت شاه انجام وظیفه مینمایند با آلتی شبیه توپ تیراندازی مینمایند که فاقد اعتبار جنگی است.

مدرسه ناصریه: از طرف نظارت حریبه اداره میشود و معلمین اطریشی برای تدریس در این مدرسه استخدام شده اند کیفیت این مدرسه نسبت بدارالفنون در سطح پائین و صورت غیر منظم دارد این مدرسه به درجات مختلف تقسیم نشده بلکه فقط دارای دو قسمت است يك قسمت مخصوص خردسالان قسمت دیگر مخصوص بزرگسالان است. فارغ التحصیلان این مدرسه بعلت نبودن پست نظامی در قشون ایران همگی استخدام نشده بلکه عده ای پس از پایان ۸ سال دوره این مدرسه باز هم سالهای سال در این مدرسه باقی میمانند. صنف ساده در ایران سر بازگیری با اصول و قرعه کشی صورت نمیگیرد چنانچه از قدیم الایام مرسوم است باندازه احتیاج سر باز جمع آوری میشود. انتخاب سر بازان وسیله ضابطان و خود اهالی صورت میگردد برای سر بازان تحت سلاح یا غیر آن بطور دائم سالیانه معادل يك لیره طلای عثمانی حقوق داده میشود بر حسب ارزانی و گرانی معیشت هر ولایت این مبلغ ماهیانه معادل يك الی ۶ غروش (واحد پول عثمانی) و حداکثر تا ۲۳ غروش جنس به سر باز داده میشود.

بعلت عدم تکافوی این مبلغ برای گذران، سر بازان رسماً از طرف حکومت ایران مجازاند در مواقعی که خدمت سر بازی انجام نمیدهند مشاغلی از قبیل حمالی - صرافی - پینه دوزی و سایر مشاغلی که محل انتظام امور نظامی نباشد داشته باشند و افسران قسمتی از

درآمد سربازان را اخذ مینمایند. بشرط تامین جیره سربازان از طرف سفارتخانه‌ها بهرمقدار سرباز که لازم باشد دراختیار سفارتخانه‌ها گذاشته میشود .

برای افرادی که تحت‌السلح هستند سالیانه دودست لباس داده میشود پالتوئی که برای ایام زمستان بسرباز داده میشود وهم‌چنین لباس اونیفورم قرمزکه برای پوشیدن درایام رسمی به آنها واگذار میگردد پس از پایان زمستان وختم مراسم رسمی از سربازان پس گرفته میشود .

از طرف حکومت ایران رسماً سربازگیری بعمل نمی‌آید بلکه این وظیفه از وظایف فرماندهان و افسران نظامی است تجمع ۸۰ تا ۱۰۰ نفر سرباز رابلوک «معادل دسته درقشون عثمانی» ومجموع ۸ تا ۱۰ دسته را فوج مینامند .

بدین ترتیب تجمع ۷۰۰ الی ۱۰۰۰ نفر سرباز تشکیل يك فوج «طابور» را میدهد ومیتوان این افواج را با حداکثر سربازی که دارند يك تیپ «آلای» تصور نمود واین بالاترین وبزرگترین واحد نظامی ایران است وواحدهای نظیر لوا (لشکر) فرقه (سپاه) وارود (ارتش) که در قشون عثمانی موجوداست درقشون ایران وجودندارد.

هر فوج نامی مخصوص بخود دارد مانند «فوج قهرمان» و «فوج هفتم خلخال» وعلاوه براین برافواج هر محل ولایت اسم آن محل یا ولایت داده میشود مانند افواج آذربایجان - افواج خراسان. درجات نظامی بدین ترتیب است .

۱- نفر = سرباز ۲- سر جوخه = اون باشی ۳- وکیل = چاوش
۴- اردل = باش چاوش

در حال حاضر در ایران ۸۱ فوج موجود است که ۲۷ فوج

تحت السلاح و ۵۴ فوج در حال مرخصی است صنف سربازان تحت السلاح همه ساله تعویض میشوند .

ولایت	فوج
تهران	۸
تبریز	۲
ساوج بولاغ مهاباد	۰/۵
خوی	۲
ایالت آذربایجان	۰/۵
کردستان	۲
کرمانشاهان	۳
شیراز	۱/۵
مشهد	۱
اصفهان	۳
استرآباد (گرگان)	۱
گیلان	۱
کرمان	۰/۵

در سایر شهرهای بزرگ يك دسته سرباز مستقر است .

صنف سوار : تحت نام لشگر قزاق که از سه تیپ تشکیل میشود تحت فرماندهی افسران روس است و مجموعاً بالغ بر ۱۱۰۰ سرباز و بهترین قوای منظم نظامی ایران است. در حدود ۱۰۰۰ نفر سرباز چريك که فاقد تعلیمات منظم اند بنام قوای علاءالدوله در معیت شاه میباشند .

علاوه بر این در آذربایجان ۲۰ و در سایر مناطق جمعاً در حدود ۶۰ دسته سوار موجود است که در صورت لزوم تجمع مینمایند .

صنف توپخانه : تعداد توپچیان ایران اعم از افسر و سرباز در حدود ۶۴۰۰ نفر میباشد تمام توپچیان تحت آموزش ژنرال اطریشی بنام واغز میباشند .

افسران : نظر براینکه فرماندهی قشون ناحیه بعهده افراد محلی است افسران فارغ التحصیل دارالفنون تنها در افواج تهران بخدمت گمارده میشوند نظر به کثرت افسران حقوق متناسب بارتبه و درجه پرداخت نمیشود درآمد فرماندهان در مواقع اعطا مرخصی غیر رسمی به زیر دستان و نیز از مداخلی که سربازان دارند تامین میشود بدین مناسبت بهر اندازه زیر دست يك فرمانده بیشتر باشد بهمان اندازه درآمد وی نیز افزون است .

درجات نظامی ایران بادرجات نظامی دولت عثمانی و کشورهای اروپائی قابل مقایسه نیست. قول آغاسی برابر باملازم ثانی و یوزباشی (سروان) بوده و سرهنگ برابر با بیکباشی است و امرا نیز بسه دسته تقسیم شده امیرتومان بالاترین مقام نظامی است برابر بادرجه مشیردرقشون عثمانی است. فرماندهی دسته را قول آغاسی (یوزباشی) عهده دار است فرمانده فوج سرهنگ (میرآلای) میباشد در هر فوج يك طبیب و جراح وجود دارد و يك دسته موزیک ۱۸ باندی نیز موجود است .

اسلحه قشون ایران : تعدادچهل هزار نوع جدید تفنگ اطریشی (ورندل) که جدیداً خریداری شده است باضافه ۱۲ هزار تفنگ نوع قدیم (ورندل) موجود است. تفنگهای مزبور درمخازن جمع آوری و درمواقع لزوم بین افراد توزیع میگردد . بدین مناسبت اکثراً طرز استعمال آنها نمیدانند .

سربازان درحالت عادی دائماً از تفنگ قدیمی استفاده مینمایند
 توپها نیز عبارت از توپهای قدیم اطریشی است. توپ ۹۰ سانتیمتری
 ۱۸ عدد - توپ ۸ سانتیمتری ۱۶ عدد - توپ ۷ سانتیمتری ۷ عدد - از
 توپهای قدیم اطریشی در حدود ۵۰۰ عدد موجود است که ۱۰۰
 قبضه آن قابل استفاده میباشد .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

Handwritten text in Arabic script, appearing to be a list or a series of entries, possibly related to a historical or administrative document. The text is written in a cursive style and is arranged in approximately 15 vertical columns. The content is largely illegible due to the low resolution and high contrast of the scan.

